

Riikliku Keskkonnaseire projekti

6.36. KOTKAD JA MUST-TOONEKURG

2002. aasta aruanne

Merikotkas

Koostaja:
LKÜ Kotkas
Urmas Sellis

Tartu 2002

Sissejuhatus

Seireprojekti “Kotkad ja must-toonekurg” eesmärgiks on Eestis pesitsevate kotkaste ja must-toonekure arvukuse ja selle muutuste, samuti sigimisedukuse jälgimine. Seireprojekti käigus kogutud informatsiooni on võimalik kasutada nende liikidele kaitse korraldamiseks. Riikliku seire eesmärkide kõrval on kotkaste ja must-toonekure seire teostajad omal algatusel kogunud andmeid ka peamiste ohutegurite mõju kohta seirealuste liikide kohta, mis meie arvates peaks olema ka riikliku seire üks eesmärkidest. Lisaks on seirajad kogunud andmeid seiratavate liikide teadaolevate pesapaikade asustusajaloo kohta, samuti toitumise ja elupaigavaliku kohta, kuid nende andmete korrastamine ja analüüs on seiskunud materiaalsete võimaluste puudumise tõttu. Seire tervikuna võimaldab jälgida majandustegevusest põhjustatud muutusi looduskeskkonnas, eeskätt vanades metsades ja märgaladel, samuti saasteainete (eriti DDT, PCB jt. kloororgaaniliste keskkonnamürkide ning raskemetallide) kuhjumist toitumispüramiidi tipus olevatesse organismidesse.

Riiklikku seireprogrammi on kotkaste ja must-toonekure seireprojekt kuulunud 1994. aastast, kuid alafinantseerimise tõttu on alates 1995. aastast keskendutud aastas vaid 1-2 liigile ja sedagi mitte iga-aastaselt, näiteks 1998 ei leidnud käesolev seireprojekt finantseerimist. 2002. aasta seireliigiks oli merikotkas. Alafinantseerimise tõttu ei õnnestunud seire käigus kontrollida mõnede varemregistreeritud pesitsusterritooriumide asustatust ega otsida uusi pesi niipalju kui vaja oleks olnud.

Merikotkas (*Haliaetus albicilla*) kuulub IUCN ohulähedaste (NT) liikide nimekirja, Euroopa Liidu linnudirektiivi I lisasse ning Berni, Bonni ja CITES-i konventsioonide II lisasse. Eestis kuulub ta I kategooria kaitsealuste liikide hulka. Kaitsemeetmete väljatöötamise üheks aluseks on kindlasti riikliku seire tulemused.

Eelmisel merikotka seireaastal 1994 hinnati arvukuseks 45 – 50 paari, teada oli 46 asustatud pesitsusterritooriumi. Kontrolliti 53 pesa, millest 30 olid asustatud, 13 pesas pesitseti toona edukalt. Kokku lennuvõimestus siis 22 poega (Seire aruanne 1994).

Metoodika

Merikotka **arvukus** määrati 2002. aastal üle-eestilise asustatud pesitsusterritooriumide (edaspidi PT) arvuna. Asustatuks loeti PT:

- kui seal oli asustatud pesa;
- kui samas piirkonnas kohati pesitsusajal vähemalt ühte ad. merikotkast erinevatel aastatel ja nendest üheks aastaks oli 2002.

Sigimisedukuse määramiseks kontrolliti 68 teadaolevat pesitsusterritooriumit. Kontrollimata jäi 4 teadaolevat pesapaika. Kasutatud mõisted ja välitööde metoodika lähtuvad üldtunnustatud röövlindude puhul kasutatavast standardist (Lõhmus 1997). Pesapaikade kontrolli tulemuste põhjal esitatakse koondtabel ja diagramm järgmiste parameetritega (joonis 2):

- kontrollitud pesade üldarv
  - asustatud pesade arv (pesalohk on olemas)
  - edukate pesade arv (pesas lennuvõimestus vähemalt üks poeg)
  - lennuvõimestunud poegade arv kokku
  - produktiivsus (lennuvõimestunud poegade arv asustatud pesa kohta)
- Praktiliselt loeti pojad lennuvõimestunuteks, kui nad olid rõngastusealised.

Lisaks aruande koostajatele osalesid 2001. aastal projekti töödes: **Raivo Endrekson, Tarmo Evestus, Arvi Lepisk, Riho Männik, Rein ja Renno Nellis, Ivar Ojaste Tiit Randla, Gunnar Sein, Indrek Tammekänd, Veljo Volke, Ülo Väli jt.** Neile kõigile kuulub seire aruande koostajate suurim tänu.

Tulemused

Levik ja arvukus Eestis

Merikotka levikukaardilt (joonis 1) on näha, et pesitsusterritooriumid on koondunud Lääne-Eestisse ning Võrtsjärve-Vooremaa-Peipsi piirkonda. Välitööde käigus leiti 2002. aastal 17 uut pesa, neist 8 territooriumitelt, kus senini pesa polnud teada olnud. Põhjarannikult pole vaatamata mitme territooriumi olemasolule leitud ühtegi pesa. Pesitsemine siin on siiski kindel, sest sügisel on kohatud vanalinde koos lennuvõimeliste poegadega rannas. Ilmselt ei ole sisemaal väiksemate järvede ääres piisavalt kindlat toidubaasi, et merikotkas sinna pesitsema asuks.

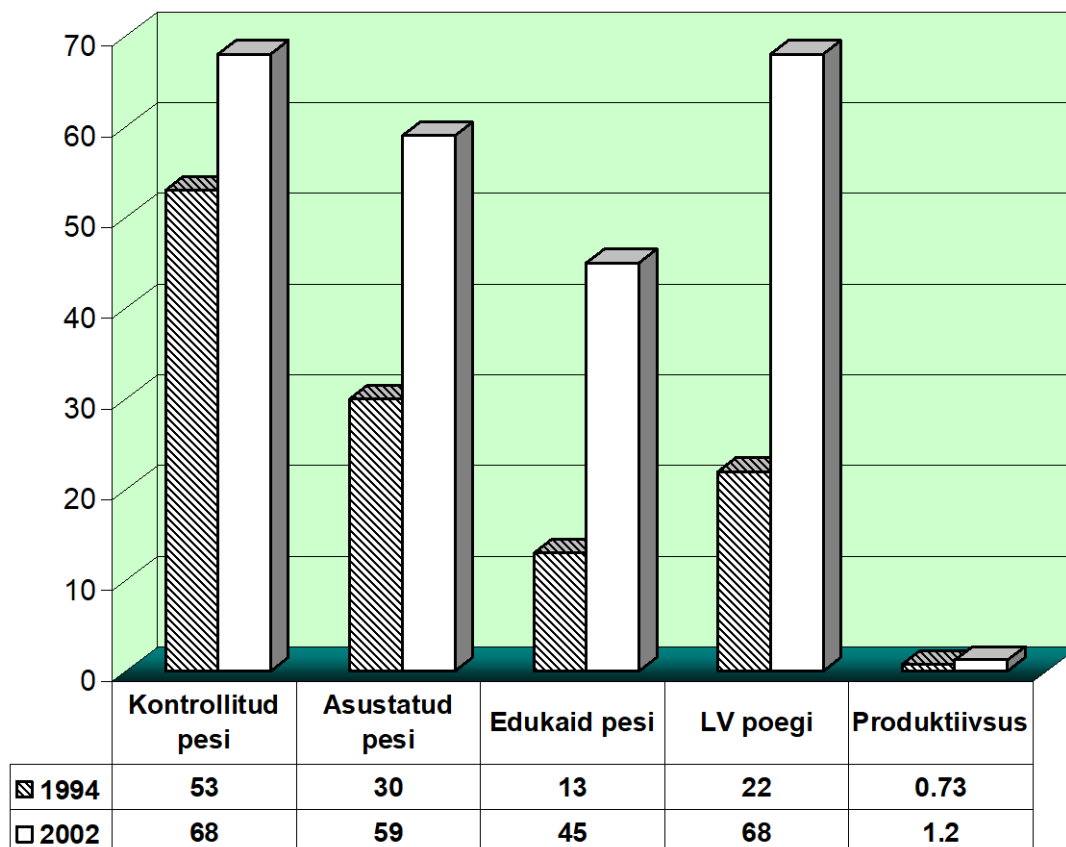
Kui 1970-ndate alguses ei lennuvõimestunud mõnel aastal ühtegi poega teadaolevatest pesadest, siis nüüdseks on olukord kardinaalselt muutunud. Merikotka arvukus on tugevalt tõusnud ja produktiivsuse langust pole märgata olnud.

Merikotka arvukuseks saame seireandmete põhjal 109-117 paari, aga arvestades võimalikke teadmata territooriume võib hinnata arvukuseks 110-120 paari.

Seega võiks 2002. aastal merikotka koguarvukust Eestis hinnata 110-120 paarile ehk pesitsusterritooriumile.

Sigimisedukus

Sigimisedukusest aastatel 1994 ja 2002 annab võrdleva ülevaate diagramm (joonis 2).

Joonis 2. Merikotka sigimisedukus seireaastatel 1994 ja 2002.

Merikotka arvukus on tugevalt tõusnud alates 1994. aastast ja produktiivsus (lennuvõimestunud poegade arv asustatud pesa kohta) on samuti tõusnud. Seega erineb merikotka populatsiooni olukord oluliselt kalakotka omast. Kalakotka arvukus tõuseb, kuid produktiivsus langeb. Võimalik, et merikotka arvukus ja asustustihedus ei piira veel pesitsusedukust, st liigisisene konkurents ei sega pesitsemist. Seega võib oletada, et merikotka arvukuse ülempiir pole veel lähedal. Pesitsusedukus (edukate paaride osakaal) on samuti võrreldes eelmise seire-aastaga märkimisväärselt muutunud: 1994 – 43% ja 2002 – 76%. Tõenäoliselt see nii kõrgeks ei jää, sest asustustiheduse tõusuga väheneb nii produktiivsus, kui ka pesitsusedukus. Samuti pole teada, missugused olid pesitsustulemused vahepealsetel aastatel. Kui seire toimuks iga-aastaselt, siis võiksime populatsiooni kohta enam öelda, st kas 2002 oli erakordne aasta või on see pikaajaline trend.

Lennuvõimestunud pesakonnad jagunesid 2002.a. järgnevalt:

Poegade arv:	1	2	3
Pesade arv:	26	19	2

Siin võib olla teatud ebatäpsusi, sest üksikutes pesades olid kontrollimise ajaks pojad lennuvõimestunud ja nende arvu võidi alla hinnata.

Kirjandus.

Lõhmus, A., Tammur, E. 1994: Kotkad ja must-toonekurg. – Seire aruanne KKI-le.

Lõhmus, A. 1997: Kuidas uurida röövlindude sigimisedukust? - Hirundo 1: 33-39.

Sellis, U. & Männik, R. 2001: Kalakotkas. - Seire aruanne KKI-le.